

# „DR. VOJTĚCH MĚRKA ODCHÁDZA NA OKAMŽITÚ DOVOLENKU, Z KTOREJ SA NEVRÁTI“: K OSUDOM ČESKÉHO PROFESORA NA SLOVENSKU 1919 – 1938

Alena MIKULÁŠOVÁ

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre  
Katedra histórie  
Hodžova 1  
949 01 Nitra  
Slovak Republic  
amikulasova@ukf.sk  
ORCID: 0000-0001-7466-5900  
WOS Researcher ID: AAP-7037-2020  
SCOPUS Author ID: 56986341500

**MIKULÁŠOVÁ, Alena.** „Dr. Vojtěch Měrka is on Immediate Leave from which he will not Return”: to the Fate of Czech Professor in Slovakia 1919 – 1938. In *Studia Historica Nitriensia*, 2024, vol. 28, no. 1, pp. 106-119, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2024.28.1.106-119.

After the First World War, several thousand teachers from Czech countries worked in Slovakia. They came or were assigned to Slovakia to supplement the missing teaching capacities. The paper focuses on personality, activities and work of Vojtěch Měrka in period 1919 – 1938 while he was active as professor and later school director in towns Košice and Nitra. In addition to teaching, he was active in various fields and cultural sphere. After the declaration of Slovakia's autonomy (October 6, 1938), Hlinka's Slovak Peoples Party became a key political force in Slovakia. Its representatives had the ambition to eliminate the number of Czechs working in Slovakia in a short time. Under dramatic circumstances, Měrka and his family were forced to leave Nitra and the territory of Slovakia.

**Klíčové slová:** Vojtěch Měrka; školstvo 1918 – 1938; česko-slovenské vzťahy; českí učitelia;

**Keywords:** Vojtěch Měrka; education 1918 – 1938; Czecho-Slovak relations; Czech teachers;

## Úvod

V medzivojnovom období (1918 – 1938) pôsobilo na Slovensku niekoľko tisíc učiteľov, ktorí pochádzali z českých krajín. Po skončení prvej svetovej vojny prišli alebo boli pridelení na Slovensko, aby doplnili chýbajúce kvalifikované učiteľské kapacity na vznikajúcich slovenských stredných školách a formujúcej sa univerzite. Ich príchod umožnil preklenúť obdobie, keď bol na slovenskom území nedostatok učiteľov, ktorí by boli schopní viesť vyučovanie v štátnom ja-

zyku.<sup>1</sup> Neraz išlo o osobnosti, ktoré sa zaslúžili o budovanie základov vedeckých disciplín a boli intelektuálnymi kapacitami v regiónoch, kde pracovali. V priebehu nasledujúcich rokov prišlo z českých krajín na Slovensko niekoľko tisíc ľudí s rôznymi ľudskými a osobnostnými predpokladmi, ktorých aktivity, názory a postoje sa nie vždy stretli s priaznivými ohlasmi.<sup>2</sup> Aktivity českých učiteľov boli neraz kritizované, najmä kvôli nepochopeniu slovenských pomerov, jasným pročeskoslovenským postojom, propagácii československej jednoty, neosvojeniu si slovenského jazyka, či odlišnému kultúrnemu prostrediu a náboženským pomeroch. Štúdia približuje udalosti spojené s aktivitami Vojtěcha Měrku. Vychádza z publikovaných textov, dobovej tlače a archívnych dokumentov z obdobia, kedy s rodinou opustil Nitru. Text si nenárokuje na úplnosť, motivácie a osobné postoje V. Měrku by osvetlili dokumenty osobnej povahy, ktoré nie sú súčasťou tohto textu a predstavujú výzvu na ďalšie spracovanie jeho pôsobenia. Rovnako by mohli prispieť k mapovaniu aktivít a rekonštrukcii vnímania českých učiteľov na Slovensku. Text sa sústreďuje najmä na dve kľúčové udalosti, kedy sa Měrka dostal do širšieho povedomia. V prvom prípade išlo o kompromitujúce články o jeho osobe v súvislosti s prípravou osláv 10. výročia vyhlásenia Československého štátu v roku 1928, v druhom prípade o eskaláciu protičeských nálad v súvislosti s vyhlásením slovenskej autonómie v októbri 1938. Súvislosti jeho pobytu na Slovensku ilustrujú širšie kontexty prítomnosti českých učiteľov na Slovensku v medzivojnovom období.

### Prehľad aktivít Vojtěcha Měrku na Slovensku

Vojtěch Měrka bol jedným z učiteľov, ktorí prišli na Slovensko krátko po vzniku Československa. Záber jeho aktivít bol rozsiahly. S Měrkovým menom sa možno stretnúť vo vedeckých článkoch venovaných dejinám divadla, hudobného života, slavistiky, prekladu či dejinám rozhlasu. Na Slovensku strávil takmer dvadsať

<sup>1</sup> Jazykový zákon č. 122/1920 Zb. z. a n. určil, že štátnym jazykom v ČSR je „československý“ jazyk. § 4 uvádzal, že v Čechách, na Morave a v Sliezsku sa má úradovať „spravidla“ po česky, na Slovensku „spravidla“ po slovensky. Používanie češtiny a slovenčiny tak bolo paralelné. V praxi sa, zo zrejmych dôvodov, v českých krajinách na úradoch a na školách používal český jazyk. Na Slovensku bola situácia zložitejšia a hoci zákon predpokladal využívanie slovenčiny, vzhľadom na personálne obsadenie úradov a učiteľských miest bolo používanie češtiny bežné a rozšírené.

<sup>2</sup> V roku 1930 pôsobilo v školstve na Slovensku 15 840 osôb slovenského pôvodu a 4 030 osôb s pôvodom v Čechách alebo na Morave. CHORVÁT, Michal. „Die Katze muss weg!“: odchod českého obyvateľstva zo Slovenska 1938. In *Právněhistorické studie*, 2018, roč. 48, s. 80. Stredoškolskí profesori z českých krajín tvorili až  $\frac{3}{4}$  všetkých stredoškolských profesorov na Slovensku a neskôr viac ako  $\frac{1}{2}$ . Vďaka nim bolo možné vybudovať slovenské stredné školstvo. Por. MATULA, Pavol. Českí stredoškolskí profesori na Slovensku v rokoch 1918–1938. In *Človek a spoločnosť: internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, 2006, roč. 9, s. 8. Najpodrobnejšie MATULA, Pavol. Českí stredoškolskí profesori na Slovensku 1918 – 1938. Prešov 2006. K pôsobeniu českých zamestnancov, vrátane učiteľov na Slovensku napr. ZELINOVÁ, Hana (ed.). *Češi na Slovensku: Zborník z konferencie Češi na Slovensku*, Martin 19. 10. 2000. Martin 2000. MLYNÁRIK, Ján. *Českí profesori na Slovensku. I. diel. Českí profesori a ich slovenskí žiaci na Univerzite Komenského v rokoch 1919 – 1949*. Praha 1994. ZACHAROVÁ, Jarmila. *Misia českých učiteľov na Slovensku v rokoch 1918 – 1939*. Žilina 2014.

rokov a vo viacerých oblastiach kultúrneho a literárneho života zanechal výraznú stopu.

Vojtěch Měrka sa narodil 5. februára 1888 vo Vřesoviciach v okrese Prostějov. Absolvoval štúdium slavistiky, estetiky a hudobnej vedy na Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe.<sup>3</sup> Počas študentských čias získal celoživotné nadšenie pre južnoslovanskú literatúru a jazyky. Vzdelanie zavŕšil obhajobou dizertačnej práce *Čtenie kněze Benešovy: Z rukopisů Kapitulní knihovny Olomoucké*<sup>4</sup> a v roku 1912 získal doktorát. Po ukončení štúdií sa vrátil do Prostějova a v rokoch 1911 – 1919 pôsobil v meste ako pedagóg na stredných školách.<sup>5</sup> Učil češtinu, nemčinu, hudobnú výchovu a viedol študentský orchester. Vyučoval tiež hru na klavír a poskytoval súkromné hodiny hudby. K jeho žiakom patrili budúci básnik Jiří Wolker.<sup>6</sup> Pôsobil ako redaktor časopisu *Hudební zprávy mužského pěveckého spolku Orlice* a pravidelne prispieval do časopisov prostějovského kultúrneho života ako napr. *Hlasů z Hané* či *Prostějovských rozhledů*.<sup>7</sup>

Po prvej svetovej vojne, ako čerstvý tridsiatnik, prišiel na Slovensko.<sup>8</sup> Najskôr pôsobil v Košiciach, kde bol profesorom na Obchodnej akadé-

<sup>3</sup> STEINMETZ, Karel. Měrka, Vojtěch (Mierka). Český hudební slovník osob a institucí. [online] [https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record\\_detail&id=5572](https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5572) [cit. 20. 5. 2024]. VŮJTEK, Karel. Sonáta pro dvě ruce a hlas aneb Ivana Měrky životaběh. Ostrava 2003, s. 5.

<sup>4</sup> Časť komentárov vydal najskôr v Časopise Matice Moravskéj. MĚRKA, Vojtěch. Čtenie kněze Benešovy. In Časopis Matice Moravské, 1913, roč. 37, s. 284-292. Neskôr text pripravil do komentovaného vydania. Bol publikovaný ako Čtenie kněze Benešovy: Z rukopisů Kapitulní knihovny Olomoucké. K tisku upravil Vojtěch Měrka. Prostějov 1917. Táto jeho publikácia bola podrobená kritike zo strany Josefa Vašicu, ktorý v nej identifikoval nepresnosti a nedostatky. VAŠICA, Josef. K vydání evangeliáře Benešova. In Listy filologické/Folia philologica, 1920, roč. 47, s. 83-88; 164-174; 289-295. „Vydal-li tudíž dr. V. Měrka tuto památku (ve vkusné úpravě a na dobrém papíře), posloužil jazykovědě, spřístupniv filologickému badání nový pramen, leč litovati jest, že stalo se tak způsobem diletským, bez žádoucí akribie a hlubší přípravy.“

<sup>5</sup> V roku 1912 sa pripravoval na cestu do Ruska, kde mal nastúpiť na miesto v petrohradskej knižnici. Tento zámer sa v dôsledku vypuknutia svetovej vojny nepodaril. Por. Slovenská brázda, roč. 2, č. 6, február 1938, s. 1, Pädesiatiny riad. Dr. Vojtecha Měrku.

<sup>6</sup> V. Měrka ovplyvnil Wolkrove hudobné cítenie a čiastočne aj jeho literárny vývoj. Túto skutočnosť opakovane uvádzala matka J. Wolker. WOLKEROVÁ, Zdena. Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky. Praha 1951. Měrka neskôr, na žiadosť matky, upravil a pripravil do vydania niekoľko Wolkrových piesní a klavírných skladieb, ktoré boli publikované ako WOLKER, Jiří. Píseň mládí Jiřího Wolker: Skladby pro klavír a zpěv z básníkovy pozůstalosti. Praha 1944. MĚRKA, Vojtěch. Jiří Wolker jako gymnasista. In Časopis Matice Moravské, 1968, roč. 87, s. 89-95. VŮJTEK, Sonáta pro dvě ruce, s. 6. S Wolkrom spolupracoval aj na prekladoch zo slovinskej poézie.

<sup>7</sup> OPELÍK, Jiří (ed.). Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/1 M-O. Praha 2000, s. 239-240.

<sup>8</sup> Čeští stredoškolskí učitelé přicházeli na Slovensko už v roku 1919, prišlo ich okolo 250. CHORVÁT, „Die Katze muss weg!“, s. 81. Okolnosti jeho odchodu na Slovensko nie sú známe. Príchod mohol byť dobrovoľný alebo príchod prebiehal podľa zákona č. 605/1919 Zb. z. a n., ktorý umožňoval úradne prikázať štátnemu zamestnancovi, vrátane učiteľov a profesorov, aby pracovali na ktoromkoľvek mieste v republike. Motiváciou pre učiteľov a profesorov mali byť aj finančné kompenzácie a príspevky. Učitelé prelození z Čiech dostávali k platu diéty, cestovné, príplatok za odlúčenie od rodiny, príspevok na bývanie a pod. Keďže tieto príplatky zvyhodňovali učiteľov, ktorí prišli na Slovensko oproti tým, ktorí zostali v Čechách, aj oproti slovenským učiteľom, vyvolávalo to nespokojnosť a kritiku pomerov. Tá sa opakovane objavovala v tlači

mii.<sup>9</sup> Měrkova činnosť sa neobmedzovala iba na prácu v škole, ale zahŕňala početné prekladateľské a publikačné aktivity, angažoval sa v kultúrnej sfére. Aktívne sa podieľal na rozvoji hudobného života, zaujímal sa o divadlo. Od roku 1927 bol pracovníkom hudobného oddelenia slovenského rozhlasu v Košiciach. Výrazným spôsobom sa zaslúžil vytvorenie zázemia pre rozhlasové vysielanie a jeho obsah.<sup>10</sup> Sám bol aktívnym hudobníkom a dirigentom.<sup>11</sup> Spolupodieľal sa na pozdvihnutí divadelného života v regióne. Redigoval časopisy *Za oponou* a týždenník *Divadelný život na Slovensku*. Vykonával rozsiahlu prednáškovú a publikačnú činnosť. S jeho pobytom v Košiciach sa viažu aj preklady textov juhoslovanských autorov, ako napr. Boža Lovriča či Ante Dukiča.

Koncom dvadsiatych rokov začal Vojtěch Měrka publikovať pod poslovenčenou verziou mena Vojtech Mierka.<sup>12</sup> Českí učitelia boli opakovane kritizovaní, najmä zo strany autonomistov, že nechápu pomery na Slovensku, a že sa nezžili so slovenskou realitou. Ako problematické bolo vnímané používanie češtiny na školách a v služobnom styku. Poslovenčenie mena bolo v tomto kontexte silným signálom. V roku 1931 profesor Měrka prišiel do Nitry. Stal sa riaditeľom Obchodnej akadémie.<sup>13</sup> Pokračoval v prednáškovej činnosti, prekladal, publikoval, pomáhal organizovať hudobný život. Na škole založil a viedol študentský orchester. Od roku 1937 začal spolu s nitrianskym profesorom J. Boháčom vydávať kultúrny mesačník *Slovenská brázda*, ktorého cieľom bolo propagovať československú jednotu. „Programom nového časopisu je pestovať národnú a duchovnú kultúru v duchu československej jednoty a tvorenia slovanskej spolupráce.“<sup>14</sup> Prvé číslo bolo venované T. G. Masarykovi. Měrka v ňom načrtol život a dielo nedávno zosnulého prezidenta.

Pri prekladoch záujem sústreďoval na juhoslovanské jazyky, výrazný podiel mal na budovaní slovensko-chorvátskych literárnych vzťahov a preklade kníh. Prekladal do slovenčiny, čím obohacoval slovenský jazyk. Redigoval edíciu prekladov juhoslovanskej literatúry tzv. Juhoslovanskú knižnicu. Išlo najmä o preklady z chorvátčiny. Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (od roku 1929

---

vo forme neraz nelichotivých komentárov a výziev. Podrobne ZACHAROVÁ, Jarmila. K existenčným podmienkam českých učiteľov na Slovensku v rokoch 1918 – 1938. In *Človek a spoločnosť: Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, 2007, roč. 10, č. 1, s. 1-9.

<sup>9</sup> BOJKOVÁ, Alžbeta. Košice a ich učitelia – učitelia a ich Košice medzi dvoma svetovými vojnami. In FEDORČÁK, Peter – FOGELOVÁ, Patrícia (eds.). *Cassovia docta osobnosti vedy a školstva. Acta Historiae Cassoviensis* 7. Košice 2018, s. 125.

<sup>10</sup> Relácia venovaná V. Měrkovi ako spoluzakladateľovi rozhlasu v Košiciach. Košickí rozhlasáci: Vojtech Měrka [online]. Dostupné z <https://reginavychod.rtvs.sk/rubriky/kosicki-rozhlasaci/131061/vojtech-merka> [20. 5. 2024]

<sup>11</sup> POTEŇROVÁ, Mária. Vojtěch Měrka v hudobnom živote Košíc. In *Hudobnovedné štúdie ČSAV*, 1963, roč. 6, s. 179-194.

<sup>12</sup> JANKOVIČ, Ján. Vojtěch Měrka ako Vojtech Mierka. In DOBROVSKÝ, Ivan (ed.). *Slavistika a balkanistika*. Brno 2001, s. 64.

<sup>13</sup> Článok pri príležitosti 50. narodenín okolnosti príchodu do Nitry popisuje nasledovne: „V roku 1931 povolaný bol profesor Dr. Měrka za riaditeľa št. obchodnej akadémie v Nitre, kde smrťou riaditeľa Aloiza Klauza sa miesto uprázdnilo.“ Por. *Slovenská brázda*, roč. 2, č. 6, február 1938, s. 1, Pädesiatiny riad. Dr. Vojtecha Měrku.

<sup>14</sup> *Slovenský denník*, roč. 20, č. 64, 18. 3. 1937, „Slovenská brázda“.

Juhoslávia) patrilo spolu s Rumunskom k najbližším československým zahranično-politickým spojencom. Tieto tri krajiny uzatvorili spojenectvo, ktoré sa v priebehu rokov prehlbovalo, tzv. Malú Dohodu. Okrem spoločných politických a vojenských otázok bola predmetom spojenectva aj kultúrna spolupráca. V tejto súvislosti mali preklady V. Měrku ďalší rozmer. Preložil niekoľko textov Boža Lovrića. Išlo o autora písuceho v chorvátčine, ktorý zároveň pôsobil v juhoslovanskej diplomatickej misii v Československu a bol aktívnym diplomatom. Hru *Spasitel'* Božo Lovrić venoval „*Dr. Vojt. Měrkovi, svojmu priateľovi*“.<sup>15</sup> Slovinský spisovateľ Ivan Lah, ktorý študoval v Prahe, ho spomínal v predhovore svojho románu Angelin Hidar. Zaujímavosťou je preklad hry Danko Angolovića *Slepci*. Túto hru nacvičili žiaci Československej obchodnej akadémie v Nitre a 1. decembra 1935 ju zahrli ako divadelné predstavenie. *Slepcev* neskôr v rozhlasovej adaptácii odvysielal aj bratislavský rozhlas.<sup>16</sup> O juhoslovanských autoroch pravidelne v rôznych regionálnych periodikách uverejňoval krátke medailóny, robil prednášky, s niektorými udržiaval aj osobnú korešpondenciu. Na výbere textov, ktoré prekladal, sa prejavila skutočnosť, že žil bokom od českých a slovenských divadelných centier. Na profesionálnych ani ochotníckych scénach sa drámy, ktoré preložil a vydal, neuvádzali.<sup>17</sup> V oboch mestách na Slovensku, kde pôsobil bola jeho činnosť mnohohrstevná a so značným spoločenským dopadom.

## 10. výročie vyhlásenia Československa a odchod z Košíc

Českí učitelia boli činní na všetkých typoch škôl. Ich prítomnosť na Slovensku sa nestretávala vždy s pozitívnymi ohlasmi. Postupným nárastom počtu slovenských absolventov učiteľských ústavov klesala potreba obsadzovania učiteľských miest na Slovensku prikázanými učiteľmi z českých krajín. Začiatkom tridsiatych rokov bola k dispozícii nová generácia inteligencie, ktorá hľadala uplatnenie. Tlak na učiteľské miesta narastal a tento stav viedol k rôznym antipatiám voči českým učiteľom, ktorý sa usilovali politicky vyťažiť aj politické strany, najmä Hlinkova slovenská ľudová strana (HSL'S). Neraz sa českí učitelia a zamestnanci českej národnosti stávali terčom nevyberanej kritiky a slovných útokov. V slovníku autonomistických strán, sa opakovane objavovali články a vyjadrenia kritizujúce prítomnosť Čechov na Slovensku. Kritizované prehrešky sa uvádzali aj s uvedením a zdôraznením národnosti. V prípade V. Měrku sa tak stalo v súvislosti s prípravou osláv 10. výročia vyhlásenia štátu v jeseni 1928. Udalosti prispeli k odchodu rodiny Měrkovcov z Košíc. Prípravu osláv výročia 28. októbra mali v jednotlivých mestách na Slovensku na starosti miestne jubilejné výbory. Zastre-

<sup>15</sup> JANKOVIČ, Vojtěch Měrka ako Vojtech Mierka, s. 67.

<sup>16</sup> ZOBORSKÝ, František. Riaditeľ Dr. Vojtech Měrka a Juhoslovania. In Slovenská brázda, roč. 2, č. 6, február 1938, s. 2. Informácia o uvedení hry v rozhlase sa nepotvrdila. JANKOVIČ, Vojtěch Měrka ako Vojtech Mierka, s. 67. Slovenský preklad hry bol ocenený v mesačníku Elán. Dráme *Slepci* predpovedal úspech u divadelných krúžkov, ale tento predpoklad sa nenaplnil. „Ale zdá sa byť isté, že dráma „*Slepci*“ nezapadne a objaví si ju každý slovenský divadelný krúžok, keď bude potrebovať hru k príležitosti sviatku národného oslobodenia.“ HLOŽKA, Ján. Danko Angelinovič: *Slepci*. In Elán: mesačník pre literatúru a umenie, 1937, roč. 7, s. 6.

<sup>17</sup> JANKOVIČ, Vojtěch Měrka ako Vojtech Mierka, s. 66.



šovali množstvo aktivít realizovaných počas celého roka.<sup>18</sup> Okrem kultúrnych, spoločenských aktivít, prednášok a podujatí pre školy a verejnosť, bolo súčasťou prípravy osláv aj zostavenie výročného Almanachu mesta. Išlo o reprezentatívnu výročnú publikáciu, ktorá mala dokladovať pokroky mesta a širšieho regiónu za 10 rokov existencie republiky a mala byť akousi pomyselnou kronikou diaľnia. Podobné publikácie približujúce rozvoj miest a regiónov v oblasti kultúry, školstva a urbanizmu boli pripravené aj v ďalších mestách na Slovensku. V marci 1928 bola v Košiciach vytvorená redakčná komisia pre zostavenie Almanachu. Prípravy sa nezaobišli bez komplikácií a zdržaní. Koncom leta sa dokonca rozšírili správy, že Almanach nakoniec nebude vydaný, resp. nebude pripravený načas, teda do výročia.<sup>19</sup> Paralelne sa v meste rozširovali informácie o separátnej individuálnej iniciatíve na prípravu výročnej publikácie, ktorú mal zastrešovať Ján Cveček. Išlo o človeka so skompromitovanou povestou, ktorého meno bolo už v predchádzajúcom období spájané s pochybnými publikačnými aktivitami, regionálnymi novinami *Slovenský východ*<sup>20</sup> označovanými ako aféra.<sup>21</sup> Príprava výročnej publikácie o Košiciach pod jeho vedením išla mimo rámca jubilejného výboru.

Práce na oficiálnom Almanachu sa urýchlili s blížiacim sa termínom výročia vyhlásenia štátu. V septembri 1928 sa konalo niekoľko stretnutí redakčnej komisie. Vojtech Měrka bol prizvaný k spolupráci na príprave publikácie. Dňa 17. septembra sa zúčastnil stretnutia redakčnej rady a bola mu ponúknutá (nehonorovaná) možnosť pripraviť článok a redakčne sa podieľať na príprave Almanachu. Pretože „aj najväčší skeptikovia sa domnievali, že možno od čl. profesora a tak zv. osvetového pracovníka aspoň v jubilejnom roku očakávať výnimočne nehonorovanú kultúrnu

<sup>18</sup> HÁJKOVÁ, Dagmar (ed.). Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu. Praha 2008. OLEJNÍK, Milan. Podiel významných historických udalostí na formovaní štátnej ideológie na Slovensku v období predmníchovskej ČSR. In Forum Historiae: Časopis a portál pre históriu a príbuzné spoločenské vedy, 2008, roč. 2, č. 1, s. 99-120.

<sup>19</sup> Slovenský východ, roč. 10, č. 256, 8. 11. 1928, s. 3, Otvorený list Dr. Vojtechovi Měrkovi, profesovi Obchodnej akademie v Košiciach.

<sup>20</sup> Denník začal vychádzať v januári 1919. Bol to prvý po slovensky písaný regionálny denník na Slovensku. DŽUJKO, Ján. Pred 100 rokmi vyšiel v Košiciach Slovenský východ (1919-1937). In Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove, 2019, roč. 15, č. 1, s. 126-127. V nasledujúcich rokoch sa noviny stali orgánom blízkym agrárnej strane.

<sup>21</sup> Išlo o aféru spojenú s časopisom Divadelný svet, ktorý založil Ján Cveček, označený ako „zberateľ inzerátov, bývalý poštový úradník, vydavateľ telefónneho zoznamu, ktorý nevyšiel, autor výhražných listov atď.“ Por. Slovenský východ, roč. 10, č. 246, 26. 10. 1928, s. 3, Planá gestikulácia obvineného Cvečka. Lacný výklad obžaloby. Nechce vedieť o svojich hriechoch.

V časopise Divadelný svet Cveček vystupoval ako vydavateľ a zodpovedný redaktor. Údajne ho prezentoval ako „úradný časopis Slovenského národného divadla“, ktorý sa predával v divadle a teda bol zdrojom príjmov. Na stránkach ďalších regionálnych novín bol riešený kvôli možným podvodom v inzercii a uvádzaniu nepresných a zavádzajúcich informácií. Cveček časopis označoval za oficiálny a využíval tento status na získanie inzerentov. Rovnako v tomto prípade figurovalo aj Měrkovo meno, bol uvádzaný ako Cvečkov spolupracovník a človek, ktorý mu sprostredkoval kontakty s riaditeľom divadla. Noviny Slovenský východ ho označovali za akéhosi Cvečkovho ochrancu a dôvod, prečo bolo možné Divadelný svet predávať v divadle. Por. Slovenský východ, roč. 10, č. 259, 11. 11. 1928, s. 3, Košický divadelný časopis.

prácu“.<sup>22</sup> Prisľúbil recenzovať predchádzajúce príspevky a pripraviť článok o hudobnom živote v Košiciach 1918 – 1928, čo zohľadňovalo jeho aktivity na hudobnom poli.

V priebehu nasledujúcich týždňov boli, s odkazom na 10. výročie republiky, pripravené dve publikácie o Košiciach. Oficiálny jubilejný výbor osláv 28. októbra pripravil publikáciu *Jubilejný Almanach mesta Košíc a východného Slovenska*. Almanach sa podarilo pripraviť na čas a od 23. októbra 1928 bol k dispozícii košickej verejnosti. Obsahoval 50 príspevkov na 370 stranách a 60 fotografií. Prinášal obsiahly vhľad do diania v Košiciach a okolí a vyšiel v náklade 1500 kusov. V regionálnej tlači boli publikované výzvy na jeho zakúpenie. Jubilejný Almanach bol avizovaný ako „jediná oficiálna publikácia a jediná košická oficiálna publikácia“.<sup>23</sup> Kniha neobsahovala príspevok V. Měrku a jeho meno sa nevyskytovalo ani v tiráži. Druhá publikácia, pripravená v rovnakom čase pod vedením Jána Cvečka, mala názov *Jubilejná kniha mesta Košíc*.<sup>24</sup> Ako jeden z autorov figuroval aj V. Měrka a bol tiež autorom príspevku o hudobnom živote v meste. Jubilejný výbor a jeho členovia vystríhali verejnosť pred Cvečkovou publikáciou a označili ju za súkromnú a neoficiálnu akciu.<sup>25</sup> Cveček bol nevyberaným spôsobom označený ako „známe košické indiviuum“, a údajne s prípravou publikácie „spáchal aj celý rad podfukov“.<sup>26</sup>

V nasledujúcich týždňoch sa okolnosti prípravy oboch publikácií dostali na stránky novín. Interpretácia okolností príprav jubilejným výborom a V. Měrkom sa zásadne rozchádzala. Dňa 6. novembra 1928 bol v regionálnych novinách *Slovenský východ* uverejnený otvorený list V. Měrkovi koncipovaný členmi jubilejného výboru. Výbor obvinil Měrku z nečestného konania. Implicitne uviedol, že na septembrovom stretnutí redakčnej komisie nehovoril pravdu. Údajne vtedy poprel, že už spolupracoval na plánovanej publikácii s J. Cvečekom. Autori otvoreného listu vyjadrili vážne podozrenie, že Měrka sa na stretnutí oboznámil s ideovým zámerom pripravovaného Almanachu (rozpis autorov a článkov) a následne poskytol tieto informácie Cvečekovi. Ten kontaktoval autorov, ktorí boli na tomto zozname uvedení a ponúkal im možnosť uverejniť článok v publikácii, ktorú pripravoval on. Členov jubilejného výboru rozhorčilo, že v Cvečkovej publikácii bol Měrka uvedený ako redaktor a dodal tam aj článok o hudobnom živote, ktorý pôvodne prisľúbil pre Almanach. „Prevádzal ste tieto práce v čase, kedy ste chodil do našej redakčnej komisie a vyhlasoval čestným slovom, že s podnikom pána

<sup>22</sup> Slovenský východ roč. 10, č. 256, 8. 11. 1928, s. 3, Otvorený list Dr. Vojtechovi Měrkovi, profesovi Obchodnej akademie v Košiciach.

<sup>23</sup> Slovenský východ roč. 10, č. 219, 23. 9. 1928, s. 3, Jubilejný almanach Košíc a východného Slovenska.

<sup>24</sup> CVEČEK, Ján (ed.). Jubilejná kniha mesta Košíc. Košice 1928.

<sup>25</sup> „Toto spozornenie je preto potrebné, aby verejnosť nebola uvedená do omylu, ako sa už stalo a aby vedela dobre rozlišovať almanach oficiálny od celkom súkromnej a neoficiálnej akcie.“ Slovenský východ, roč. 10, č. 238, 17. 10. 1928, s. 3, Jubilejný almanach.

<sup>26</sup> Slovák, roč. 10, č. 253, 10. 11. 1928, Profesor Měrka Vojtech v Košiciach. Meno Jána Cvečka sa v súvislosti s podvodmi skloňovalo aj v roku 1937. Vtedy mal rozpredať viac ako sto falošných vstupeniiek na divadelné predstavenie. Informácia o tomto podvode sa dostala až do USA a bola publikovaná v slovenčine vychádzajúcom tamojšom periodiku. Slovenská obrana (Slovak defense), roč. 23, č. 50, 22. 6. 1937, Šarišská župa: Rozpredal lístky divadla a potom zmizol.

Cvečka nemáte nič spoločného.<sup>27</sup> Reakcia Měrku na otvorený list bola 16. 11. 1928 uverejnená na stránkach *Českých novin ze Slovenska a Podkarpatské Rusi*.<sup>28</sup> Měrka sa bránil, že jeho kroky a zámery neboli správne pochopené. Útok voči svojej osobe chápal ako cielený, pripravovaný a zámerný.<sup>29</sup> Nebol členom jubilejného výboru. Údajne chcel svojimi aktivitami sprostredkovať spojenie jubilejného výboru a iniciatívy Cvečka do jedného projektu. Pri prvom kontakte s redakčnou komisiou Almanach nadobudol dojem, že jubilejný výbor mešká s prípravami, pretože „výbor neví, co vlastne mají a kde všude to mají“. Odmietal obvinenia, že by nesplnil sľub ohľadom článku u hudobnom živote v Košiciach, naopak, tvrdil, že splnil všetko, na čom sa dohodli. „Tvrdí-li tedy někdo, že jsem již spolupracovali s p. Cvečkem a z toho zájmu jeho informoval v době, kde jsem byl na schůzích, nemluví pravdu a nactiutrhá.“<sup>30</sup> České noviny sa postavili na Měrkovu stranu, kedy „ne-souhlasili jsme se způsobem útoku na Dra Měrku“ a avizovali súdnu dohru sporu.<sup>31</sup> Měrka požiadal o uverejnenie opravy v *Slovenskom východe* a najal si advokátov. Od Cvečka sa dištancoval.<sup>32</sup> Útok na jeho osobu pokračoval aj v ďalších článkoch. Spochybnené boli aj jeho ďalšie aktivity pri oslavách 28. októbra. Měrka pri tejto príležitosti dirigoval symfonický koncert za prítomnosti župana Juraja Slávika.<sup>33</sup> Redakcia *Slovenského východu* spochybnila toto podujatie, opäť kvôli angažovaniu J. Cvečka.<sup>34</sup> Jubilejný výbor aj po zverejnení Měrkovej reakcie a vysvetlenia trval na stanovisku vyjadrenom v otvorenom liste „do ostatnej písmeny“.<sup>35</sup>

Informácie o situácii v Košiciach sa dostali aj do celoštátneho denníka napojeného na Hlinkovu Slovenskú ľudovú stranu – *Slovák*, ktorá opakovane kritizovala aktivity českých zamestnancov na Slovensku a využívala túto tému na získanie politických priaznivcov. Útoky sa niesli v osobnej rovine. Novinami *Slovák* bol

<sup>27</sup> Slovenský východ roč. 10, č. 256, 8. 11. 1928, s. 3, Otvorený list Dr. Vojtechovi Měrkovi, profesovi Obchodnej akademie v Košiciach.

<sup>28</sup> Noviny vychádzali od roku 1926, najskôr pod názvom Košické noviny: orgán politicky reformného hnutia československej inteligencie. Názov neskôr zmenili na České noviny ze Slovenska a Podkarpatské Rusi: týdeník obrodného hnutí kulturně politického a volné diskuse. Vychádzali do roku 1928. Vlastnil a vydával ich predstaviteľ českej inteligencie Bedřich Minařů. Názorovo mali blízko k Čs. národno-socialistickej strane, ale oficiálne sa prezentovali ako nezávislé. ZMÁTLO, Peter. Dobová tlač v medzivojnovom období – dôležitý prameň pre historikov. In ŠKOVIEROVÁ, Angela (ed.). Periodiká v minulosti a súčasnosti. Bratislava 2018, s. 139, pozn. 21.

<sup>29</sup> „Již dávno před 28. říjnem byl jsem upozoren důvěrně přáteli, že Slovenský Východ a jubilejní výbor připravují na mne výpad a že čekají jen, až přejde 28. říjen.“ MĚRKA, Vojtěch. Jubilejnímu výboru. České noviny ze Slovenska a Podkarpatské Rusi, roč. 3, č. 42, 16. 11. 1928, s. 3-4.

<sup>30</sup> Tamtiež, s. 3-4.

<sup>31</sup> Tamtiež, s. 3-4.

<sup>32</sup> „nie je pravda, že Dr. V. Měrka vedel nejaké pozitívne faktá o „činnosti“ p. Cvečka, a že by nad nimi držal ochrannú ruku...“. Slovenský východ, roč. 10, č. 262, 15. 11. 1928, s. 4, Oprava profesora dra Měrku.

<sup>33</sup> Slovenský východ, roč. 10, č. 246, 26. 10. 1928, s. 2, Jubilejné oslavy v Košiciach 27. - 30. októbra.

<sup>34</sup> „Ako sa stalo, že tento súkromný koncert dr. Měrku, pri ktorom lístky predával p. Cveček, mohol sa objaviť na plakáte medzi oficiálnymi slávnostnými podnikmi inštitúcií a korporácií a nie jednotlivcov? Ako sa mohlo stať, že aj jubilejný výbor nepostrehol tento podivný omyl? Tu by bolo vysvetlenie ozaj veľmi zaujímavé.“ Slovenský Východ, roč. 10, č. 263, 16. 11. 1929, s. 4, Kde treba hľadať pravdu? Dr. Měrka chce odpoveď. Nemožno prekrúcať faktá.

<sup>35</sup> Slovenský východ, roč. 10, č. 269, 23. 11. 1928, s. 3, Československej verejnosti! Stanovisko bolo signované výborom pre oslavy 10. výročia republiky s uvedením mien všetkých jeho členov.



Měrka označený ako „prednášač a notorický písackár, ktorý by bol vstave, sám jediný zaplniť každé nedeľné číslo Slovenského Východu svojimi neumelými prekladmi a inými táraninami a ktorý je blažený, keď sa jeho meno alebo značka objaví na stĺpcoch akéhokoľvek plátku.“<sup>36</sup> Noviny lokálnej aféry prisúdili aj národnostný podtext, kedy bol nepriamo zdôraznený Měrkov pôvod. „*Košickí Slováci sa právom rozhorčujú a uverejňujú na stĺpcoch Slovenského Východu otvorený list pánu Měrkovi, v ktorom vyslovujú svoje podivenie a rozhorčenie...*“<sup>37</sup> Noviny nepriamo vyzvali redakciu Slovenského východu, kde v nedeľných vydaniach Měrka opakovane publikoval literárne preklady, aby mu už nedávali priestor.<sup>38</sup> O afére informoval aj celoštátny Slovenský denník.<sup>39</sup> Dá sa predpokladať, že táto, aj na celoslovenskej úrovni zverejnená aféra, poškodila meno V. Měrku a výrazne prispela k rozhodnutiu odísť z Košíc. Na otázku, či si bol na jeseň 1928 vedomý špekulácií J. Cvečka a nakoľko išlo o nevedomosť a zneužitie dôvery, preštudované dokumenty neumožňujú odpovedať. V udalosti, ktorá mala regionálny charakter, ale dostala sa aj do celoštátnych novín, bol V. Měrkovi na príťaž pôvod z Čiech.

### Vyhlásenie autonómie Slovenska a odchod z Nitry

Začiatkom 30. rokov sa rodina presťahovala so Nitry a od roku 1931 Měrka pôsobil ako riaditeľ obchodnej akadémie v meste pod Zoborom. Škála jeho aktivít bola stále obdivuhodná. Nálady a postoje k českým učiteľom a zamestnancom na Slovensku sa však nelepšili.

K eskalácii došlo v súvislosti s medzinárodnými a vnútropolitickými udalosťami v roku 1938. Príležitosťou na jednotný postup a prejav lojality k republike bez ohľadu na stranícku príslušnosť sa stali oslavy 1. mája. Aj v Nitre krátky čas rezonovala snaha usporiadať apolitickú manifestáciu, kde by bola demonštrovaná podpora republike bez ohľadu na politické preferencie. Zámer sa nevydaril kvôli postojom HSL'S, ktorá sa odmietla takejto akcie zúčastniť. V meste prebehlo len niekoľko menších podujatí. Podľa spomienok Ivana Měrku, syna Vojtěcha Měrku, pri tejto príležitosti nevôľu časti miestnej komunity vyvolala udalosť, ktorej sa zúčastnila jeho matka. „[Matka – A.M.] měla krásný slovácký kroj. Několik nitranských dam to inspirovalo a nechaly si ho také ušít a takto slovácky vystrojené tvořili čelo proomájového průvodu. Pak se začaly ozývat výkřiky Hlinka, fuj!. K čemuž se okolí rychle přidávalo a malér na sebe nenechal dlouho čekat.“<sup>40</sup>

V tomto roku sa Měrka angažoval pri príprave osláv 20. výročia ČSR, avšak v oveľa menšej miere ako pred desiatimi rokmi. Vzhľadom na zahranično-politické a vnútropolitické okolnosti vláda Jana Syrového zrušila pripravovaný program osláv, 28. október bol štandardným pracovným dňom. Na Slovensku, s výnimkou niekoľkých menších individuálnych akcií, bola pripomienka tohto dňa oficiálnymi predstaviteľmi moci odignorovaná. V. Měrka pri tejto

<sup>36</sup> Slovák, roč. 10, č. 253, 10. 11. 1928, Profesor Měrka Vojtech v Košiciach.

<sup>37</sup> Tamtiež.

<sup>38</sup> „My zas sme zvedaví, či mu po uverejnení tohto otvoreného listu redakcia Slovenského východu aj naďalej umožní „rozširovanie kultúry“ po Košiciach a východnom Slovensku.“ Tamtiež.

<sup>39</sup> Slovenský denník, roč. 11, č. 260, 13. 11. 1928, Aféra prof. Měrku v Košiciach.

<sup>40</sup> VŮJTEK, Sonáta pro dvě ruce a hlas aneb, s. 20.

príležitosti vlastným nákladom vydal Lovričovú báseň *Slovenskému pastierovi* s kresbou Jaroslava Dvořáka.<sup>41</sup>

V roku 1938 sa vyhrotilo viacero neuspokojivo riešených problémov predovšetkým národnostného charakteru. V prípade V. Měrku a jeho rodiny je pravdepodobné, že práve jeho pročeskoslovenské postoje boli dôvodom toho, že sa ocitol pod paľbou kritiky. Po vyhlásení autonómie Slovenska (6. októbra 1938) sa kľúčovou politickou silou na Slovensku stala HSĽS. Prejav Jozefa Tisu, ktorý v Žiline 6. októbra 1938 vyhlásil: „*Sľubujeme, že neostane ani jeden Čech na Slovensku proti vôli slovenského národa*“,<sup>42</sup> naznačoval plánované opatrenia formujúcej sa autonómnej vlády. Jej predstavitelia začali s konkrétnymi krokmi, ktorých cieľom bol odchod českých zamestnancov, vrátane učiteľov, zo Slovenska. Na Slovensku v tomto období prepukali prejavy čechofóbie a protičeských nálad.<sup>43</sup>

V Nitre na druhý deň po vyhlásení autonómie prepukli protičeské nálady, sprevádzané násilnosťami. Dňa 7. októbra 1938 sa na viditeľných miestach verejných aj súkromných budov objavili slovenské zástavy. V podvečerných hodinách bol organizovaný sprievod mestom. Po skončení oficiálneho programu sa účastníci sprievodu nerozišli, vytvorili skupiny a začali s rôznymi výtržnosťami, namierenými proti českým a židovským občanom mesta. Prešli Wilsonovou ulicou, Masarykovou ulicou, Tureckou bránou až k budove Obchodnej akadémie, do ktorej sa pokúsili vniknúť. Cestou vykrikovali rôzne heslá proti Čechom, konkrétne proti profesorovi Měrkovi ako napríklad: „*My chceme slovenského riaditeľa obchodnej akadémie!*“, „*Dole s riaditeľom Merkom! [Měrkom – A.M.]*“.<sup>44</sup> „*Byl to otřesný zážitek pro mně, doanáctiletýho chlapce, když se pod našimi okny v přízemí obchodní akademie, kde jsme měli naturální ředitelský byt, shluklo několik stovek lidí a voláním „dole s Mierkou, my chceme slovenského riaditeľa!“ [...] Tenkrát jsem vlastně poprvé v rukou mého otce viděl zbraň, když po dopadu několika kamenů do našich oken nám připravil to nejnmutnější a řekl, že musíme prchat zahradou,*“<sup>45</sup> spomínal na udalosti Ivan Měrka. Skandovanie hesiel pokračovalo aj pri mestských obytných domoch, kde býval profesor obchodnej akadémie Pokorný. Podobne ako profesor Měrka aj profesor Pokorný bol Čech. Ku skupine zradikalizovaných zhromažde-

<sup>41</sup> Národná stráž, roč. 18, č. 40, 2. 11. 1938, s. 2, K dvadsiatemu výročiu našej republiky.

<sup>42</sup> FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Marián (eds.). Slovensko v 20. storočí, zv. 3: v Medzivojnovom Československu 1918–1939. Bratislava 2013, s. 496. NIŽŇANSKÝ, Eduard. Zásahy do samosprávnych orgánov (najmä mestských a obecných zastupiteľstiev a rád) v období autonómie Slovenska 1938/1939. In *Studia Historica Nitriensia*, 2001, roč. 9, s. 123, pozn. 11.

<sup>43</sup> MIKULÁŠOVÁ, Alena – PALÁRIK, Miroslav. Vyhlásenie autonómie v októbri 1938 a prejavy protičeských a antisemitských nálad v regiónoch na príklade mesta Nitra a okolia. In UHRIN, Marian (ed.). Slovensko 1938. Československo v zovretí mocností. Banská Bystrica 2019, s. 125–140. PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena. Political and administrative changes on regional level during the period of Slovak autonomy (6 October 1938 – 13 March 1939): the example of Nitra town. In *Terra Sebus: Acta Musei Sabesiensis*, 2023, roč. 15, s. 279–295. PALÁRIK, Miroslav – HASAROVÁ, Zuzana. Hospodárska a socio-ekonomická situácia v Nitre a v nitrianskom okrese v období autonómie Slovenska. In *Studia Historica Nitriensia*, 2020, roč. 24, č. 2, s. 456–504.

<sup>44</sup> Štátny archív v Nitre, fond Okresné četnícke veliteľstvo, kart. 8, Veliteľ četníckej stanice Nitra pre okresný úrad a okresné četnícke veliteľstvo Nitra 8. október 1938, č. j. 960 dôv/38.

<sup>45</sup> VŮJTEK, Sonáta pro dvě ruce a hlas aneb, s. 21.

ných sa pridali sympatizanti z iných politických strán a k protičeským sa pridali aj antisemitské výpady. Dav tiahol ďalej Štúrovou ulicou a začal vytlkať okná židovských domov. Cestou cez mesto sa vykrikovali heslá: „Preč zo židmi!“, „Židi do Palestíny!“, „Von s Čechmi!“. Demonstranti rozbili celkom 46 okenných tabúl a spôsobili škodu asi 800 korún. Príznačným pre vtedajšie pomery je, že výtržníkov sa nepodarilo identifikovať a dokonca sa nezistilo ani to, kto demonstráciu organizoval.<sup>46</sup> Je zrejmé, že politický záujem udalosť vyšetriť, neexistoval.

Narastanie protičeských nálad komplikovalo vzťahy medzi československou vládou v Prahe a slovenskou autonómnou vládou v Bratislave. Incidentsy, ktoré sa zvyčajne nevyšetřili, zhoršovali atmosféru a zvyšovali neistotu a obavy o bezpečnosť. Po rokovaní medzi Prahou a Bratislavou bolo rozhodnuté, že časť českých zamestnancov bude zo Slovenska presunutá do českých krajín. Na základe vládneho nariadenia č. 382/1938, *O úpravě některých služebních poměrů státních zaměstnanců se zřetelem k autonomii země Slovenské*,<sup>47</sup> do konca roka 1938 malo územie Slovenska opustiť 9 000 štátnych zamestnancov. Z Nitry odišiel aj Vojtěch Měrka. V polovici októbra 1938 sa v novinách objavila stručná informácia, že odišiel na „dovolenku, z ktorej sa už nevráti“.<sup>48</sup> Veci im odviezol sťahovací vagón, rodina odišla v šesťsedadlovej Tatrovke. Rodičia, dvaja chlapci, psi, klietka s andulkami a africkými penicami a v kufri klietka so sliepками.<sup>49</sup> V ďalších mesiacoch rokovania o odchode českých zamestnancov pokračovali.<sup>50</sup> Veľké prepúšťanie českých riaditeľov slovenských škôl sa uskutočnilo 24. novembra 1938, ako o tom informovala *Slovenská pravda* v článku s názvom „Slovenské školstvo sa zbavuje neslovenských elementov – Na vedúcich miestach musia byť Slováci!“<sup>51</sup> Odchod V. Měrku bol jedným z mnohých odchodov a personálnych zmien, ktoré sa odohráli v Nitre v dôsledku vyhlásenia autonómie. Vedenie Obchodnej akadémie po ňom prevzal profesor Jozef Karvaš.<sup>52</sup>

Začiatkom roka 1938 pri príležitosti životného jubilea, Měrkovu činnosť bilancovali a oceňovali kolegovia na stránkach *Slovenskej brázdy*. O niekoľko mesiacov musel spolu s rodinou za ponižujúcich okolností opustiť Nitru a Slovensko.

<sup>46</sup> Štátny archív v Nitre, fond Okresné četnícke veliteľstvo, kart. 8, Veliteľ četníckej stanice Nitra pre okresný úrad a okresné četnícke veliteľstvo Nitra 8. október 1938, č. j. 960 dôv/38.

<sup>47</sup> Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského. Vládního nařízení č. 382/1938 Sb., o úpravě některých služebních poměrů státních zaměstnanců se zřetelem k autonomii země Slovenské, § 1 [online] Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1938/120-1938.pdf> [cit. 20. 5. 2024]

<sup>48</sup> Slovenský hlas, roč. 1, č. 237, 16. 10. 1938, Zmeny na obchodnej akadémii v Nitre. Podobne o situácii informoval miestny týždenník Národná stráž. Na jednej strane uvádza, že Měrka „odišiel na dovolenku“ zároveň však prináša informáciu o jeho nástupcovi. Národná stráž, roč. 18, č. 43, 23. 10. 1938, Z kruhov úradníckych.

<sup>49</sup> VŮJTEK, Sonáta pro dvě ruce a hlas aneb, s. 20.

<sup>50</sup> K 1. 10. 1938 na Slovensku pracovalo v oblasti školstva 3200 českých zamestnancov. BYSTRICKÝ, Valerián. Vysťahovanie českých zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938–1939. In Historický časopis 1997, roč. 45, č. 4, s. 597. V postavení českých zamestnancov na Slovensku v roku 1938 všeobecne napr. MIČKO, Peter – MARTULIAK, Pavol. Špecifika pôsobenia českých zamestnancov na Slovensku a ich odchodu v rokoch 1938–1945. In ŠMIGEL, Michal – TIŠLIAR, Pavol (eds.). Migračné procesy Slovenska (1918–1948). Banská Bystrica 2014, s. 208–228. RYCHLÍK, Jan. Česi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha 2012.

<sup>51</sup> Slovenská pravda, 25. 11. 1938, s. 3.

<sup>52</sup> Národná stráž roč. 18, č. 43, 23. 10. 1938, Z kruhov úradníckych.

V rokoch 1939 -- 1942 pôsobil ako učiteľ v Brne a Ostrave, ku koncu druhej svetovej vojny odišiel do dôchodku. Naďalej sa venoval prekladateľskej práci a publikoval. Zomrel 24. decembra 1974 v Ostrave.

## **Záver**

Vojtěch Měrka prišiel na Slovensko po vzniku Československej republiky podobne ako tisíce iných učiteľov z českých krajín. 10 rokov pôsobil ako profesor na strednej škole v Košiciach. Zanechal významnú stopu v kultúrnom prostredí mesta ako hudobník, dirigent, literárny kritik a publicista. Okrem toho sa intenzívne venoval prekladom, pričom vyhľadával autorov juhoslovanského pôvodu. V. Měrka sa dostal do epicentra aféry spojenej s prípravou výročnej publikácie pri príležitosti 10. výročia vyhlásenia československého štátu. Regionálna aféra sa dostala aj na stránky celonárodných novín a Měrka bol nevyberaným spôsobom kritizovaný, pričom bol zdôrazňovaný jeho český pôvod. Krátko po tejto udalosti opustil s rodinou Košice a nastúpil na miesto riaditeľa obchodnej akadémie v Nitre. Tu pokračoval vo svojich aktivitách. Situácia ohľadom českých zamestnancov na Slovensku sa stala dramatickou. Po vyhlásení autonómie boli v regiónoch Slovenska hlásené protičeské nálady. V Nitre sa deň po vyhlásení autonómie, 7. októbra 1938, konala demonštrácia s protičeskými a protižidovskými heslami. Heslá používané demonštrantmi priamo útočili na Měrku. Pod dojemom týchto udalostí rodina narychlo opustila Nitru a územie Slovenska. Na Slovensku strávil takmer 20 rokov, zanechajúc významnú stopu v histórii prekladateľstva, a napríklad tiež prispel k založeniu pravidelného rozhlasového vysielania v Košiciach. Jeho kontakty so Slovenskom a s Nitrou boli náhle prerušené, ponížujúco a bez patričného ocenenia jeho mnohostrannej činnosti. Pôsobenie Vojtěcha Měrku na Slovensku odráža neraz problematické vzťahy medzi českými učiteľmi a slovenskou spoločnosťou v medzivojnovom období.

## **Zoznam použitých prameňov a literatúry**

### **Archívy:**

Štátny archív v Nitre, fond Okresné četnícke veliteľstvo

### **Dobová tlač:**

Slovenský Východ 1928

Slovák 1928

Slovenská obrana (Slovak defense) 1937

České noviny ze Slovenska a Podkarpatské Rusi 1928

Národná stráž 1938

Slovenský hlas 1938

Slovenská brázda 1937-1938

### **Monografie a zborníky ako celok:**

CVEČEK, Ján (ed.). Jubilejná kniha mesta Košíc. Košice 1928.

Čtenie kněze Benešovy: Z rukopisů Kapitulní knihovny Olomoucké. K tisku upravil Vojtěch Měrka. Prostějov 1917.

- FERENČUHOVÁ, Bohumila – ZEMKO, Marián (eds.). Slovensko v 20. storočí, zv. 3: V medzivojnovom Československu 1918–1939. Bratislava 2013.
- HÁJKOVÁ, Dagmar (ed.). Sláva republice! Oficiální svátky a oslavy v meziválečném Československu. Praha 2008.
- MATULA, Pavol. Českí stredoškolskí profesori na Slovensku 1918 – 1938. Prešov 2006.
- MLYNÁRIK, Ján. Českí profesori na Slovensku. I. diel. Českí profesori a ich slovenskí žiaci na Univerzite Komenského v rokoch 1919 – 1949. Praha 1994.
- OPELÍK, Jiří (ed.). Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 3/1 M-O. Praha 2000.
- RYCHLÍK, Jan. Česi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha 2012.
- VŮJTEK, Karel. Sonáta pro dvě ruce a hlas aneb Ivana Měrky životaběh. Ostrava 2003.
- WOLKER, Jiří. Píseň mládí Jiřího Wolкера: Skladby pro klavír a zpěv z básnickovy pozůstalosti. Praha 1944.
- WOLKEROVÁ, Zdena. Jiří Wolker ve vzpomínkách své matky. Praha 1951.
- ZACHAROVÁ, Jarmila. Misia českých učitel'ov na Slovensku v letech 1918 – 1939. Žilina 2014.
- ZELINOVÁ, Hana (ed.). Češi na Slovensku: Zborník z konferencie Češi na Slovensku, Martin 19. 10. 2000. Martin 2000.

### **Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:**

- BYSTRICKÝ, Valerián. Vystaňovanie českých zamestnancov zo Slovenska v rokoch 1938–1939. In Historický časopis, 1997, roč. 45, č. 4, s. 596–611.
- CHORVÁT, Michal. „Die Katze muss weg!“: odchod českého obyvateľstva zo Slovenska 1938. In Právněhistorické studie, 2018, roč. 48, s. 75–92.
- DŽUJKO, Ján. Pred 100 rokmi vyšiel v Košiciach Slovenský východ (1919–1937). In Dejiny: internetový časopis Inštitútu histórie FF PU v Prešove, 2019, roč. 15, č. 1, s. 126–127.
- JANKOVIČ, Ján. Vojtěch Měrka ako Vojtech Mierka. In DOROVSKÝ, Ivan (ed.). Slavistika a balkanistika, Brno 2001, s. 63–69.
- MATULA, Pavol. Českí stredoškolskí profesori na Slovensku v letech 1918–1938. In Človek a spoločnosť: internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied. 2009, roč. 9, 2006.
- MĚRKA, Vojtěch. Čtenie kněze Benešovy. In Časopis Matice Moravské, 1913, roč. 37, s. 284–292.
- MĚRKA, Vojtěch. Jiří Wolker jako gymnasta. In Časopis Matice Moravské, 1968, roč. 87, s. 89–95.
- MÍČKO, Peter – MARTULIAK, Pavol. Špecifiká pôsobenia českých zamestnancov na Slovensku a ich odchodu v letech 1938–1945. In ŠMIGEL, Michal – TIŠLIAR, Pavol (eds.). Migračné procesy Slovenska (1918–1948). Banská Bystrica 2014, s. 208–228.
- MIKULÁŠOVÁ, Alena – PALÁRIK, Miroslav. Vyhlásenie autonómie v októbri 1938 a prejavy protičeských a antisemitských nálad v regiónoch na príklade mesta Nitra a okolia. In UHRIN, Marian (ed.). Slovensko 1938. Československo v zovretí mocností. Banská Bystrica 2019, s. 125–140.
- NIŽŇANSKÝ, Eduard. Zásahy do samosprávnych orgánov (najmä mestských a obecných zastupiteľstiev a rád) v období autonómie Slovenska 1938/1939. In *Studia Historica Nitriensia*, 2001, roč. 9, s. 121–152.
- OLEJNÍK, Milan. Podiel významných historických udalostí na formovaní štátnej ideológie na Slovensku v období predmníchovskej ČSR. In *Forum Historiae: Časopis a portál pre históriu a príbuzné spoločenské vedy*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 99–120.
- PALÁRIK, Miroslav – MIKULÁŠOVÁ, Alena. Political and administrative changes on regional level during the period of Slovak autonomy (6 October 1938 – 13 March 1939): the example of Nitra town. In *Terra Sebus: Acta Musei Sabesiensis*, 2023, roč. 15, s. 279–295.
- PALÁRIK, Miroslav – HASAROVÁ, Zuzana. Hospodárska a socio-ekonomická situácia v Nitre a v nitrianskom okrese v období autonómie Slovenska. In *Studia Historica Nitriensia*, 2020, roč. 24, č. 2, s. 456–504.
- POTEMROVÁ, Mária. Vojtěch Měrka v hudobnom živote Košíc. In *Hudobnovedné štúdie ČSAV*, 1963, roč. 6, s. 179–194.
- VAŠICA, Josef. K vydání evangeliáře Benešova. In *Listy filologické/Folia philologica*, 1920, roč. 47, s. 83–88; 164–174; 289–295.



- ZACHAROVÁ, Jarmila. K existenčným podmienkam českých učiteľov na Slovensku v rokoch 1918 – 1938. In *Človek a spoločnosť: Internetový časopis pre pôvodné teoretické a výskumné štúdie z oblasti spoločenských vied*, 2007, roč. 10, č. 1, s. 1-9.
- ZMÁTLO, Peter. Dobová tlač v medzivojnovom období – dôležitý prameň pre historikov. In ŠKOVIEROVÁ, Angela (ed.). *Periodiká v minulosti a súčasnosti*. Bratislava 2018, s. 135-142.

### **Internetové zdroje:**

- Košickí rozhlasáci: Vojtech Měrka [online]. Dostupné z <https://reginavychod.rtvs.sk/rubriky/kosicki-rozhlasaci/131061/vojtech-merka> [20. 5. 2024]
- Sbírka zákonů a nařízení státu česko-slovenského. Vládního nařízení č. 382/1938 Sb., o úpravě některých služebních poměrů státních zaměstnanců se zřetelem k autonomii země Slovenské, § 1 [online] [cit. 20. 5. 2024] Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1938/120-1938.pdf>
- STEINMETZ, Karel. Měrka, Vojtěch (Mierka). Český hudební slovník osob a institucí. [online] [cit. 20. 5. 2024]. [https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record\\_detail&id=5572](https://slovník.ceskyhudebnislovník.cz/component/mdictionary/?task=record.record_detail&id=5572)

\*Text je výstupom projektov APVV-19-0358 Dejiny Hlinkovej slovenskej ľudovej strany s domácich a európskych dimenziách (1905–1945) a APVV-17-0199 Kulturný produkt regionálneho múzea v kontexte objektívnej spoločenskej potreby: Život v totalite v rokoch 1939 – 1945

Počet slov: 6 637

Počet znakov (vrátane medzier): 46 506